

# POVERTY WATCH

## FATTIGDOM I NORGE 2019



EAPN-Nor  
2019



## Poverty Watch – Fattigdom i Norge 2019

Denne rapporten utgis av Velferdsalliansen EAPN Norge. Vi er et politisk uavhengig samarbeidsnettverk av 18 organisasjoner, foreninger og grupper, som arbeider for å styrke posisjonen til økonomisk, sosialt, og rettslig vanskeligstilte.

Vi er også en del av European Anti-Poverty Network (EAPN) – en organisasjon med medlemmer fra hele Europa som jobber med inkludering av mennesker som opplever fattigdom, og for å redusere fattigdom og ulikhet på EU-nivå.

Gjennom denne rapporten presenterer vi den nyeste tilgjengelige statistikken på fattigdom i Norge. I tillegg legger vi fram våre vurderinger av utviklingen, og vårt syn på hvordan fattigdommen kan reduseres.

### Innhold

1. HVA ER FATTIGDOM?	2
2. HVORDAN MÅLES FATTIGDOM?	2
3. HVORDAN UTVIKLER FATTIGDOMMEN SEG I NORGE?	4
4. HVEM ER DE FATTIGE I NORGE?	5
5. FATTIGDOMMENS ÅRSAKER OG KONSEKVENSER	8
6. HVORDAN KAN VI REDUSERE FATTIGDOMMEN?	13

Utgiver: Velferdsalliansen EAPN Norge.

Tekst og redigering: Olav Strømmen.

Publisert 17. oktober 2019.

**[www.velferdsalliansen.no](http://www.velferdsalliansen.no)**

## 1. Hva er fattigdom?

Fattigdom omfatter mer enn bare å ha lite penger. Enkelt forklart handler fattigdom om mangel på livsviktige ressurser og frihet til å leve et verdig liv.

Vi definerer en person som fattig dersom nivået på inntekt og ressurser (materielle, sosiale og kulturelle), medfører at personen ikke kan oppnå en levestandard og deltakelse som regnes som akseptabel i det norske samfunnet. Utilstrekkelig inntekt og ressurser medfører ofte ekskludering og marginalisering, samt skam over å ikke kunne leve opp til etablerte normer.

Denne definisjonen av fattigdom er relativ i motsetning til absolutt, og fanger opp at fattigdom handler om å ikke ha de samme mulighetene som andre i samfunnet har. Dette er i tråd med den engelske økonomen Adam Smiths definisjon for 240 år siden, om at frihet fra fattigdom innebar «to appear in public without shame»<sup>1</sup>.

### Fattigdom finnes også i Norge

Fattigdom eksisterer også i Norge, og er økende. Riktignok lever ikke fattige i Norge i den samme akutte nøden som eksisterer i noen land utenfor Europa. Dette endrer likevel ikke på situasjonen for de i det norske samfunnet som sliter med å få endene til å møtes. Mye av fattigdommen er lite synlig, fordi mange som sliter med å dekke grunnleggende behov, ikke snakker høyt om det på grunn av skam.

Å leve i fattigdom og usikkerheten det innebærer påvirker alle livets områder. I hverdagen kan behovet for å klare seg på kort sikt ofte fortrenge det langsiktige perspektivet, og dermed utløse dårlige valg. Fattige har økt risiko for fysiske og psykiske helseplager, spiser mer usunt og bruker mer rusmidler enn de som kan betale også de uventede regningene. I tillegg har barn i fattige familier dårligere forutsetninger knyttet til skolegang, og ekskluderes ofte fra arenaer og muligheter som andre barn har tilgang til.

Fattigdommen er et problem for de det gjelder, et problem fordi den går i arv og et problem fordi den svekker tillitsnivået i samfunnet. De tapte mulighetene for de som lever i fattigdom svekker oss som fellesskap, både sosialt og økonomisk.

## 2. Hvordan måles fattigdom?

Andelen som regnes som fattige i et land kommer an på hvordan man velger å måle det. Forskjellige indikatorer måler forskjellige fenomen, og alle mål har sine fordeler og begrensninger med tanke på hvilken informasjon de gir og utelukker. Fattigdom kan enten måles ut fra en absolutt eller en relativ standard. Verdensbankens fattigdomsgrense på 2 dollar dagen, og definisjonen i FNs tusenårsmål av ekstrem fattigdom som å leve på under én dollar per dag, er eksempler på absolutte mål.

For industrialiserte land som Norge er det derimot vanlig å bruke et relativt mål – en grense som flytter seg ut fra inntektsutviklingen i samfunnet som helhet. En svakhet med relative fattigdomsmål er at ikke alle under fattigdomsgrensen opplever negative konsekvenser eller føler seg fattige. I tillegg kan statistikken definere folk som fattige på grunn av lav inntekt, selv om de har en formue å tære på.

Likevel har relative fattigdomsmål klare fordeler. Eksempelvis vet vi at sjansen for sosial eksklusjon og å ikke ha nok penger til grunnleggende behov som mat, klær og bolig er større dersom man lever under fattigdomsgrensen. Relative mål fanger dessuten opp at fattigdom handler om avgrensede muligheter til å delta i samfunnet. Dette er et viktig prinsipp når vi skal måle fattigdom i Norge, fordi rikere samfunn krever større ressurser for å kunne delta på et allment akseptert nivå.

En alternativ metode som nærmer seg et absolutt fattigdomsmål for norsk kontekst, går ut på å sette en «fast» fattigdomsgrense basert på medianinntekten et gitt år, for så å kun justere for prisstigning. Dette kan gi et godt bilde av inntektsutviklingen til personer nederst i inntektsfordelingen. Derimot fanger ikke metoden opp om den økonomiske avstanden mellom denne gruppen og resten av befolkningen øker. Dette poenget er også et hovedargument for ikke å bruke en absolutt målemetode i norsk kontekst, da et slikt mål vil over tid ikke vil gjenspeile hva som kreves for å opprettholde en akseptabel levestandard.

*Velferdsalliansen EAPN Norge legger til grunn at fattigdom handler om begrensede muligheter til akseptabel levestandard og deltakelse i samfunnet. Derfor mener vi at et relativt fattigdomsmål er best egnet til å måle fattigdom i Norge og Europa.*

## Måling av fattigdom i Norge

I Norge finnes det ingen fastsatt fattigdomsgrense. EUs ministerråd derimot, vedtok i 1975 at fattigdom er relativt, og at fattigdomsgrensen skal settes etter den generelle levestandarden i hvert enkelt land. Norske myndigheter bruker som oftest EUs grense på 60 prosent av medianinntekten eller OECDs grense 50 prosent, men uten å kalle det en fattigdomsgrense<sup>2</sup>. Offisiell statistikk fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) opererer istedenfor med «lavinntekt» og «lavinntektsgrense», som i praksis måler det samme.

Den vanligste lavinntektsgrensen brukt av SSB følger EU-definisjonen for fattigdom. Grensen settes på 60 prosent av medianinntekten etter skatt, justert for husholdningenes sammensetning. På den måten tas det hensyn til at husholdninger har forskjellige nivåer på nødvendige utgifter, ut fra antall voksne og barn. I tabellen under vises fattigdomsgrensene for samlet husholdningsinntekt etter skatt for ulike husholdningstyper<sup>3</sup>:

Husholdningstype	EU-definisjon, 60 % av medianinntekt (kr) 2017
Enslig	221 300
Enslig forsørger med ett barn	287 700
Enslig forsørger med to barn	354 100
Enslig forsørger med tre barn	420 500
Par uten barn	331 900
Par med ett barn	398 300
Par med to barn	464 700
Par med tre barn	531 100
Par med fire barn	597 500

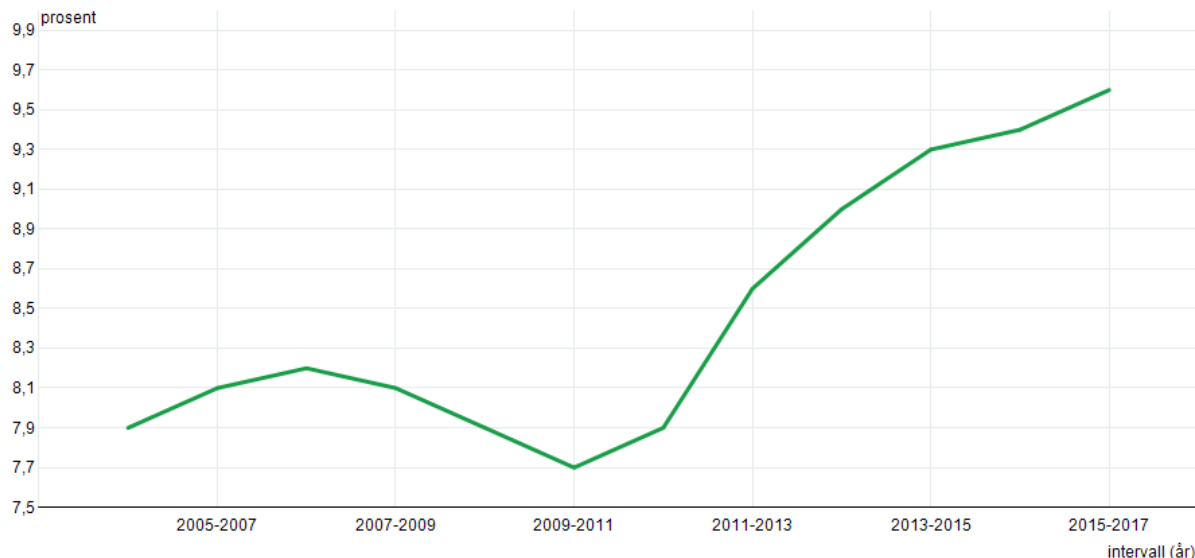
### 3. Hvordan utvikler fattigdommen seg i Norge?

#### Økt fattigdom målt med vedvarende lavinntekt

Statistikk som viser andelen av befolkningen som lever i *lavinntekt* et gitt år har sine svakheter. Noen har gjerne varierende inntekt, slik at de vises som fattige i statistikken et år, selv om de generelt har en inntekt over grensen. Derfor er *vedvarende lavinntekt*, der lavinntektsgrensen er definert som inntekt lavere enn 60 prosent av medianinntekten som gjennomsnitt over de siste tre årene, et mer treffsikkert mål på fattigdom. Vi bruker derfor vedvarende lavinntekt (EU60) i denne rapporten så lenge dette er tilgjengelig, og lavinntekt (EU60) når dette mangler.

Andelen fattige i Norge har vært økende de siste årene. Målt med vedvarende lavinntekt (EU60) har andelen økt fra 7,7 prosent i 2011 til 9,6 prosent i 2017. Dette utgjorde i 2017 467 600 personer.

10498: Vedvarende lavinntekt. Treårsperiode, etter intervall (år). Alle fylker, Alle aldre, Andel personer med lavinntekt, EU-skala 60 prosent av median.



Kilde: Statistisk sentralbyrå

Andelen med vedvarende lavinntekt har også økt i samme periode dersom man setter grensen på 50 prosent av medianinntekten. Da blir andelen med vedvarende lavinntekt i 2017 4,4 prosent, eller 216 500 personer<sup>4</sup>.

#### 16,2 prosent i risikozonen for fattigdom og eksklusjon

Det finnes også indikatorer som ser på mer enn inntekt. EUs statistikkbyrå Eurostat har utviklet indikatoren AROPE (at risk of poverty or social exclusion), som skal avdekke hvor mange som lever med risiko for fattigdom eller sosial eksklusjon. Indikatoren er sammensatt av de tre komponentene *lavinntekt*, *mangelfull tilknytning til arbeidsmarkedet* og *alvorlige materielle mangler av økonomiske årsaker*. Personer som bor i husholdninger som oppfyller én eller flere av disse tre ansees å være i risikogruppen.

Ifølge AROPE-statistikken hadde ca. 860 000 nordmenn, eller 16,2 prosent av befolkningen, risiko for å havne i fattigdom eller eksklusjon i 2018. Andelen har vært økende siden 2014, og dette er det høyeste tallet målt siden toppåret 2007<sup>5</sup>.

Tall fra Eurostat viser også at 2,1 prosent av befolkningen opplevde alvorlige materielle mangler i 2018 (ned fra 2,3 prosent i 2017)<sup>6</sup>, og at 9,2 prosent av befolkningen mellom 18 og 59 år bodde i en husholdning med svært lav arbeidsintensitet (opp fra 8,8 prosent i 2017)<sup>7</sup>.

## **6 prosent sliter med å få endene til å møtes**

SSBs levekårsundersøkelse bidrar til å komplementere bildet av hvor mange som opplever mangel på materielle og sosiale goder ytterligere. Undersøkelsen fra 2018 basert på 12 000 intervjuer, anslår at 6 prosent av befolkningen over 16 år bor i en husholdning som har vanskelig eller svært vanskelig for å få endene til å møtes. I tillegg anslås det at 19 prosent bor i en husholdning som ikke har mulighet til å klare én uforutsett utgift på 15.000 kroner. Undersøkelsen viser også at utdanningsnivå har mye å si. Jo lavere utdanningsnivå, desto større er sjansen for at man opplever materielle og sosiale mangler<sup>8</sup>.

## **4. Hvem er de fattige i Norge?**

### **Tilknytning til arbeidsmarkedet er avgjørende**

Stabil tilknytning til arbeidslivet er den viktigste faktoren for å unngå fattigdom. For de som lever i en husholdning uten en stabil tilknytning til arbeidsmarkedet, er risikoen for vedvarende lavinntekt fem ganger høyere enn for befolkningen for øvrig<sup>9</sup>.

Varig arbeidsløshet er den vanligste grunnen til at folk havner under fattigdomsgrensen. Ikke bare medfører det redusert inntekt – det går også ofte ut over sosiale relasjoner, selvfølelse og personlig frihet. Dessuten betyr langvarig fravær fra yrkeslivet for de som av ulike årsaker ikke kan jobbe, at det blir vanskeligere å komme inn i jobb igjen den dagen de blir klare for det.

### **Mottakere av offentlige ytelser er ekstra utsatte**

Å være avhengig av offentlige ytelser gir kraftig økt risiko for å ligge under fattigdomsgrensen. Minsteytelsen på flere av Navs stønader ligger på rundt to ganger folketrygdens grunnbeløp for en enslig, noe som i 2019 tilsvarer 199 716 kroner. Dette beløpet er vesentlig lavere enn fattigdomsgrensen. Noen minsteytelser ligger derimot rett over, som eksempelvis uføretrygd som i 2019 var 2,48 ganger folketrygdens grunnbeløp, eller 247 647 kroner for en enslig person.

Andelen som befinner under fattigdomsgrensen et gitt år varierer ikke overraskende mellom de forskjellige ytelsene. På den ene siden av skalaen lå 19,8 prosent av mottakerne av uføretrygd under fattigdomsgrensen i 2017. For ytelser som arbeidsavklaringspenger (AAP) og sosialhjelp var andelen langt høyere, med henholdsvis 33,1 prosent og 70,1 prosent.

Utviklingen har skutt fart de siste årene. Fra og med 2011 økte andelen under fattigdomsgrensen blant uføretrygdede. For mottakere av midlertidige ytelser (AAP, sosialhjelp, kvalifiseringsstønad) har andelen som årlig ligger under fattigdomsgrensen økt

kraftig i perioden fra 2009 til 2017. For sosialhjelpsmottakere var økningen på hele 21,6 prosentpoeng<sup>10</sup>.

## **Høy fattigdom over tid blant innvandrere**

I 2017 hadde 28 prosent av innvandrere medregnet norskfødte barn av innvandrerforeldre vedvarende lavinntekt – en andel som har holdt seg stabil siden 2012<sup>11</sup>. Dette er omtrent tre ganger høyere enn gjennomsnittet for hele befolkningen.

At fattigdommen er større blant innvandrere har nær sammenheng med at mange innvandrergrupper har lavere yrkesdeltakelse enn den øvrige befolkningen, og i større grad er avhengige av offentlige ytelser. Det gjenspeiles også i sysselsettingsstatistikken, der det fremgår at 66,6 prosent av innvandrere mellom 20 og 66 år var sysselsatt per 4. kvartal i 2018. Tilsvarende tall for nordmenn uten innvandrerbakgrunn var 78,5 prosent. Dessuten er det flere med innvandrerbakgrunn enn de uten som jobber deltid<sup>12</sup>.

Årsakene til at innvandrere generelt sliter mer med å få innpass på arbeidsmarkedet er sammensatte, og dette varierer ut fra den enkeltes bakgrunn. Vanlige utfordringer er språk, manglende formell kompetanse, mindre nettverk, vanskeligheter med godkjenning av utenlandsk utdanning og begrenset kunnskap om hvordan det norske arbeidsmarkedet fungerer. Diskriminering på arbeidsmarkedet er også et stort problem for mange.

## **Mange aleneboende sliter**

Aleneboere har en markert høyere risiko for å være under fattigdomsgrensen sammenlignet med befolkningen for øvrig. For aleneboere under 35 år har andelen med vedvarende lavinntekt holdt seg relativt jevn siden 2010, og lå i 2017 på 30 prosent.

De høyeste andelenene finner vi likevel blant aleneboende minstepensjonister med aldersperson på 70 prosent, og aleneboende med uføretrygd på minste pensjonsnivå, der 55 prosent lever varig under fattigdomsgrensen. For begge grupper har tendensen etter 2011 vært økende fattigdom. I tillegg er aleneboende forsørgere overrepresentert i statistikken<sup>13</sup>.

At mange som bor alene befinner seg under fattigdomsgrensen, kan forklares delvis med at det er flere med lav tilknytning til arbeidsmarkedet i denne gruppen enn i befolkningen ellers. Dessuten går aleneboere glipp av fordelene med å kunne dele på utgifter med andre i husholdningen.

## **Færre fattige blant eldre**

Tidligere var eldre spesielt utsatt for fattigdom, men her har ting endret seg i positiv retning. Andelen med vedvarende lavinntekt blant de over 67 år har vært avtakende over tid, og lå i 2017 på 9 prosent<sup>14</sup>. Nedgangen skyldes blant annet at nye alderspensjonister i senere år har hatt et høyere pensjonsgrunnlag enn tidligere årskull, samt en økning i minste pensjonsnivå.

Likevel finnes det unntak. Blant aleneboende minstepensjonister med alderspensjon har det vært en økning i vedvarende lavinntekt fra 2011. I 2017 var hele 70 prosent i denne gruppen under fattigdomsgrensen<sup>15</sup>.

## Økende fattigdom blant unge

I alle aldersgrupper under 67 år har fattigdommen økt i årene etter 2010. Den største økningen har skjedd blant unge voksne i alderen 18-34 år, hvor andelen med vedvarende lavinntekt i 2017 lå på 14,4 prosent. Dette kan knyttes til en tendens de siste årene til at mange under 30 år står utenfor arbeidslivet og utdanningssystemet, hvorav en betydelig del mangler videregående utdanning. Over tid har andelen arbeidssøkere i aldergruppen gått ned, mens andelen som mottar helserelaterte ytelser har økt<sup>16</sup>.

114 000 unge mellom 15 og 29 år, eller 11,1 %, sto i 2017 helt utenfor utdanning, arbeidstrening og arbeidsliv. Disse klassifiseres internasjonalt som NEET (Not in Education, Employment or Training). Andelen har holdt seg relativt jevn de siste årene. Personene i statistikken er en sammensatt gruppe bestående av registrerte ledige (12 %), mottakere av helserelaterte ytelser (21 %), mottakere av andre offentlige ytelser som sosialhjelp og kontantstøtte (9 %) og de med ukjent status (58%).

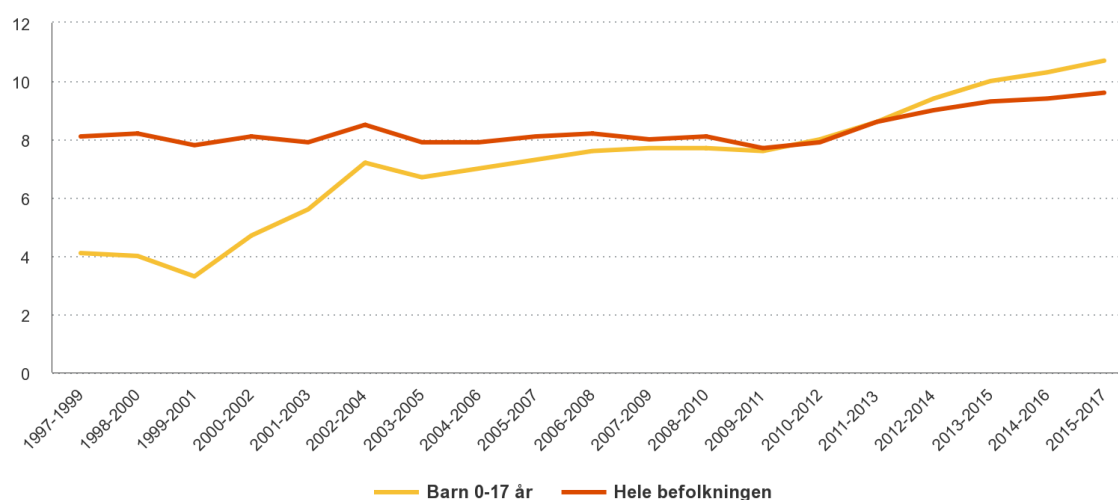
I en undersøkelse gjennomført av SSB av de som hadde NEET-status i 2012, fremkommer en klar sammenheng mellom status og risiko for varig utenforskap. Om lag halvparten som var NEET i 2012 sto utenfor kun midlertidig.

De med ukjent status, som for eksempel inkluderer unge som tar et friår og de registrerte arbeidsledige, opplevde som regel kun kortvarig utenforskap. Unge mottakere av offentlige ytelser hadde derimot en høy sannsynlighet for å havne utenfor over lang tid. Dette gjaldt spesielt de på helserelaterte ytelser, som arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Blant de som mottok helserelaterte ytelser i 2012, mottok 59 prosent fortsatt ytelsen etter fem år, mens 30 prosent nå var i arbeid, utdanning eller opplæring<sup>17</sup>.

## Antall barn i fattige familier vokser raskt

Fattigdom hos barnefamilier er et økende problem i Norge. I 2017 bodde nærmere 106 000 barn under 18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt, noe som tilsvarer 10,7 prosent av alle barn i Norge. Det er vel 4 000 flere enn året før da andelen lå på 10,3 prosent. Fattigdommen blant barn er nå høyere enn i resten av befolkningen, og den vokser raskere<sup>18</sup>.

Andel barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt 1997-2017



Kilde: SSB. Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger.



Utviklingen er en del av en trend som har pågått siden starten av 2000-tallet. I perioden fra 2013 til 2017, ble det over 30 000 nye barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt<sup>19</sup>. Den sterke veksten de siste årene kan forklares med at barnefamiliene nederst i inntektsfordelingen har opplevd svekket kjøpekraft i perioden etter 2013<sup>20</sup>.

Barn i fattige familier kjennetegnes av at en høy andel av familiene har lav tilknytning til arbeidsmarkedet. Dette understrekes av at hele 6 av 10 barn under fattigdomsgrensen bor i en husholdning som mangler yrkestilknytning<sup>21</sup>.

Vedvarende lavinntekt er betydelig vanligere hos aleneforsørgere, enn hos par. Andelen har blant aleneforsørgere økt markant de siste årene, og nådde 24 prosent i 2017. Til sammenligning var andelen for husholdninger med to forsørgere 7 prosent. Forskjellen skyldes i stor grad at aleneforsørgere har opplevd svak inntektsutvikling over tid, og inntektsnedgang etter 2014. Både hos aleneforsørger og par, opplever husholdninger med flere enn tre barn fattigdom oftere enn andre<sup>22</sup>.

Barn av foreldre med innvandrerbakgrunn er også overrepresentert i statistikken, og andelen har økt de siste årene. Hele 38 prosent av alle barn med innvandrerbakgrunn tilhørte en husholdning med vedvarende lavinntekt i 2017. Dette gjaldt kun 5,5 prosent av barna med norsk bakgrunn, men fattigdommen er økende også her<sup>23</sup>.

En oppvekst preget av fattigdom gir systematiske forskjeller på flere områder, sammenlignet med barn fra familier med høyere sosioøkonomisk status. Barn i fattige familier deltar i mindre grad i organiserte aktiviteter og har lavere trivsel på skolen. De mangler i større grad fortrolige venner enn andre, og er mer utsatt for mobbing. Dessuten opplever de oftere dårlige og trange boforhold, og bor sjeldnere i en bolig som foreldrene eier selv. En oppvekst i fattigdom er også forbundet med økt forekomst av psykiske helseproblemer, samt økt risiko for selv å bli fattig som voksen<sup>24</sup>.

## 5. Fattigdommens årsaker og konsekvenser

I denne seksjonen gjør vi rede for utvikling som er med på å forsterke problematikken rundt fattigdom i Norge, samt problemer som oppstår som en konsekvens av fattigdom.

Årsakene til at et enkeltmenneske lever i fattigdom inkluderer ofte lange perioder utenfor arbeidslivet, lavt nivå på utdanning, at familien har mange barn, at man forsørger barn alene eller at man bor alene. I tillegg er langtids sykdom eller andre grunner som medfører at man ikke kan arbeide eller bare har delvis arbeidsevne, som funksjonshemminger og mental uhelse viktige årsaker. Likevel er samfunnets rammebetingelser avgjørende for hvordan fattigdommen utvikler seg og hvilke konsekvenser den får.

### Arbeidsliv i endring

Selv om det å ha en jobb er avgjørende, er det likevel utviklingstrekk i arbeidsmarkedet som gjør at mennesker i full jobb kan ende opp som arbeidende fattige, også i Norge. Fallende organisasjonsgrad, sosial dumping i bransjer med mye arbeidsinnvandring og enkelte bedrifter som utnytter praktikanter fra Nav som gratis arbeidskraft, svekker posisjonen til arbeidstakerne.

Til og med folk i heltidsstillinger under ordnede forhold, kan i noen tilfeller være i risikosonen for å oppleve fattigdomsproblemer. For eksempel er begynnerlønnen på et privat sykehjem med tariffavtale i en stilling uten særskilt krav til kompetanse 250 000 kroner<sup>25</sup>. Dermed havner den ansatte under fattigdomsgrensen dersom han/hun er enslig forsørger for ett barn. Dette trenger ikke bety at man ikke får ting til å gå rundt, men risikoen for å slite økonomisk vil være betydelig – spesielt i urbane pressområder med høye bokostnader.

I en del bransjer, og særlig i de med lav organisasjonsgrad, er lønnsnivået enda lavere og arbeidsbetingelsene dårligere. Særlig utsatte er ansatte i hotell-, restaurant- og utelivsbransjen, renholdsbransjen og byggebransjen. I tillegg kan det ofte være vanskelig å tjene nok for de som er ansatt i bemanningsbyråer. Selv om man er fast ansatt i byrået, er praksis etter lovendringer i 2018 at det ofte gis en stillingsbrøk på kun 5 prosent. Dette betyr at de ansatte er garantert svært lite med henhold til lønn i perioder der de ikke har arbeidsoppdrag.

I 2018 oppga hele 6 670 av de som mottok økonomisk sosialhjelp *heltidsarbeid* da de ble spurt sin arbeidssituasjon, mens 10 777 oppga at de arbeidet deltid<sup>26</sup>. Dette viser tydelig at å slite med å få endene til å møtes ikke er synonymt med å være arbeidsledig.

## **Innstramminger i offentlige ytelser**

Samtidig som fattigdommen hos de på offentlige ytelser har økt, har det de siste årene blitt gjennomført reformer som bidrar til å forsterke problemet. Innstramminger på en rekke ytelser har skjedd ved blant annet å innføre strengere inngangskriterier, kutt i satser og kutt i ytelsenenes varighet.

Tankegangen bak denne linjen i velferdspolitikken ser ut til å være at innstramminger skal få flere til å velge arbeid. Det økonomer vil kalle å styrke arbeidsintensiver gjennom innstramminger. Problemet er at mange ikke har muligheten til å jobbe – fordi de er syke, har en skade eller en funksjonshemming. Dermed rammes allerede sårbare mennesker hardt, og for noen har kuttene blitt en fattigdomsfelle.

I 2015 ble overgangsstøtten som skal sikre inntekten til aleneforsørgere kuttet fra tre år til ett år, med mulighet for forlengelse til tre år dersom man er under utdanning. Dermed ble rammevilkårene dårligere for en gruppe som er overrepresentert i fattigdomsstatistikken. Samme år ble uføreforhøringen gjennomført, noe som medførte inntektstap for flere mottakere da uføretrygden gikk over til å bli skattlagt som vanlig inntekt. I 2016 ble det også kuttet i barnetillegget for uføre.

Fra 1. januar 2018 ble reglene for å motta arbeidsavklaringspenger (AAP) strammet inn. Ytelsen sikrer inntekt for personer som har minst 50 prosent nedsatt arbeidsevne på grunn av sykdom, skade eller lyte. Når ytelsen mottas avklarer Nav personens arbeidsevne og helsesituasjon, slik at den det gjelder enten kan få hjelp til å komme tilbake i arbeid eller innvilges uføretrygd.

Ved innstrammingen ble maksimal periode for å motta AAP redusert fra fire til tre år, det ble satt en maks grense for forlenging av ytelsen på inntil to år dersom personen ikke var ferdig avklart, og inngangsvilkårene til AAP ble strammet inn. Ifølge Navs egen statistikkavdeling har effekten av disse ikke slått inn enda. For innstrammingene av maksimal periode og maks grense for forlenging, vil virkningene først komme senere.

Derimot har en fjerde endring, *en innstramming av vilkårene for å kunne få forlenget AAP utover ordinær periode*, fått store negative følger. Andelen AAP-mottakere som fikk forlenget

sin periode falt markant fra 15 prosent i desember 2017 til 8 prosent i desember 2018. Dette førte til en økning både i antall uføretrygdede og i antall på sosialhjelp. Det totale antallet mottakere av sosialhjelp holdt seg stabilt i 2018, men tallet på de som hadde hatt AAP samme år steg til 10 800 – en økning på 3 100 personer fra 2017, og en betydelig økning sammenlignet med de tre foregående årene. Fra 2017 til 2018 økte utgiftene til sosialhjelp i Norge med omtrent 500 millioner kroner. Hele én tredjedel av økningen stammet fra tidligere AAP-mottakere som mistet ytelsen<sup>27</sup>.

Det har nå oppstått en situasjon der mange mottakere venter på helsevesenet og Nav, men ikke rekker å bli ferdig avklart innenfor tiden som er satt. De faller dermed ut av AAP uten en avklaring, og kan ikke søke AAP på nytt i løpet av den påfølgende karenstiden på 52 uker. Mange skyves over på sosialhjelp og får store økonomiske problemer, og flere opplever dårligere helse. Endringene legger et større press på brukeren, tilsynelatende uten at det har blitt tilrettelagt for en raskere avklaring med nødvendige verktøy og økt kapasitet hos Nav. Kort sagt har innstramningene for mange betydd at de skyves ut i fattigdom.

I statsbudsjettet 2020 ble det lansert ytterligere innstramminger. En av dem var å kutte minstebeløpet til AAP-mottakere under 25 år fra ca. 199 700 til 133 000 kroner i året, samt å fjerne ung ufør-tillegget på 44 000 kroner.

Stikk i strid med intensjonen, ser vi på tilbakemeldinger fra de som rammes at innstramningene og intensivtankegangen er i ferd med å skape nye fattigdomsfeller, som presser mennesker lengre vekk fra arbeidslivet, heller enn å hjelpe dem inn.

## **Sosialhjelp: ofte utilstrekkelig og varierende praksis**

Svært mange sosialhjelpsmottakere får ikke tilstrekkelige midler til å få dekket utgiftene de har til livsopphold. I tillegg til å være gruppen med høyest andel under fattigdomsgrensen blant de som mottar offentlige ytelser, er de også den gruppen i samfunnet som i størst grad opplever mangler som følge av dårlig økonomi.

Ifølge SSBs levekårsundersøkelse for 2018 rapporterte fire av ti sosialhjelpsmottakere at det var vanskelig eller svært vanskelig å få endene til å møtes, mot 6 prosent i befolkningen ellers. Gruppen er også overrepresentert når det gjelder mangel på økonomiske og sosiale goder. For eksempel oppgir 20 prosent at de ikke råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag, og 25 prosent oppgir at de ikke har råd til å erstatte utslitte klær<sup>28</sup>.

Mye av forklaringen ligger i at satsene som betales ut er for lave i forhold til hva et forsvarlig livsopphold faktisk koster. Eksempelvis ligger SIFOs referansebudjett for en enslig mann mellom 20 og 50 år (ekskludert bostgifter) på 9 510 kroner<sup>29</sup>. Statens *veiledende* retningslinjer for satsen på sosialhjelp til en enslig voksen ekskludert boligutgifter, ligger derimot på kun 6 150 kroner<sup>30</sup>.

I tillegg er sosialhjelp i motsetning til andre ytelser fra Nav kommunal og ikke statlig. Den lokale sosialtjenesten har både rett og plikt til å utøve skjønn ved vurderingen av om det skal ytes stønad, og ved utmåling av stønaden<sup>31</sup>. Satsene setter kommunene selv.

Mangelen på klarhet i retningslinjene for stønadsnivå og inngangskriterier, gir stort rom for forskjellig praksis fra kommune til kommune og skjønnsmessige vurderinger hos den enkelte saksbehandler<sup>32</sup>.

Dette medfører at det i noen kommuner stilles krav om at søkeren må kvitte seg med alle verdier, mens andre kommuner er mer fleksible. Eksempelvis kan søkeren få beskjed om å

selge bil og bolig eller tømme BSU-kontoen, eller bli henvist til at ektefelle eller eventuelt foreldre må stå for forsørgelse. For noen medfører slike krav at de låses inne i en fattigdomsfelle. Istedenfor at de får hjelp til å komme over en midlertidig kneik, gjør inngangskravene at veien ut av fattigdom blir lengre.

## **Kommunal praksis svekker effekten av barnetrygden**

Barnetrygden er en universell ytelse, som burde være et viktig bidrag til å redusere fattigdommen blant barn. Likevel velger de fleste kommunene i Norge å regne barnetrygden som inntekt når de beregner økonomisk sosialhjelp til familier. Det gjør at de aller fattigste barnefamilieene i realiteten mister verdien av barnetrygden. En slik praksis gir de mest utsatte barna dårligere muligheter og svekker økonomien til de fattigste familiene ytterligere.

I 2018 var det kun 76 kommuner som ikke regnet barnetrygden som inntekt, og dermed avsto fra å avkorte sosialhjelpen til familier som mottok barnetrygd. Det betyr at hele 346 kommuner, eller 85 prosent, avkortet sosialhjelpen for verdien av barnetrygden. Dette gir store økonomiske forskjeller på familier som mottar sosialhjelp basert på kommunen de bor i<sup>33</sup>.

Samme år bodde 48 000 barn i familier som fikk redusert sosialhjelp fordi kommunen deres regnet barnetrygden som inntekt. Av de 21 500 barna som ble forsørget av en sosialhjelpsmottaker som levde utelukkende av denne ytelsen, bodde 14 000 av disse i en kommune som avkortet sosialhjelpen for verdien av barnetrygden<sup>34</sup>.

## **Høye bokostnader og classeskille på boligmarkedet**

Høye bokostnader er en stor belastning for mange som sliter med å få endene til å møtes. Dette gjelder spesielt for de som må leie istedenfor å eie, og særlig i de store byene hvor prisene er ekstra høye i forhold til inntekt. Høye bokostnader treffer aleneboere og aleneforsørgere ekstra hardt, ettersom de naturlig nok har større boliggifter per person enn andre. Mange på leiemarkedet må også ta til takke med dårlig standard. Ifølge Eurostat bodde 3,7 prosent av leietakerne i Norge i en bolig med alvorlige mangler i 2018<sup>35</sup>.

Innføringen av gjengs leie på kommunale utleieboliger – en slags gjennomsnittlig markedspris for tilsvarende boliger i samme område – har rammet mange av de mest sårbare på leiemarkedet. Gjengs leie har medført at prisen på kommunale utleieboliger i mange kommuner har skutt i været. Samtidig har en nedjustering av inntektsgrensen for å motta bostøtte i 2017, ført til at mange har falt ut av ordningen ment for å kompensere høye husleier. Sammen rammer dette særlig uførepensjonister og funksjonshemmede. I noen tilfeller har leietakere måttet betale over tre fjerdedeler av inntekten sin i husleie, uten å kunne få bostøtte. Dermed har mange leietakere blitt tvunget til å søke sosialhjelp for å dekke utgiftene sine<sup>36</sup>.

For alle grupper med svak økonomi blir det stadig vanskeligere å kjøpe sin egen bolig. Der 39 prosent av husholdningene med lavinntekt eide boligen sin i 2003, hadde andelen falt til 29 prosent i 2016. Til sammenligning lå eierandelen hos husholdninger der inntekten ikke var lav, stabilt i overkant av 80 prosent<sup>37</sup>. For mange med lavinntekt gjør kravet om 15 prosent egenkapital og begrensningen på fem ganger inntekt i lånesum, at eierskap blir urealistisk. Dette gir et classeskille på boligmarkedet, der de med svak økonomi som ikke får kjøpt seg inn, betaler prisen for boligmarkedets stabilitet – mens boligeierne tjener på verdistigning og

skattefordeler. Noen i lavinntektsgruppen får riktig nok kjøpt bolig ved hjelp av startlån-potten fra Husbanken, men tilgjengeligheten er begrenset.

Om lag 177 000 personer regnes som vanskeligstilte på boligmarkedet, målt etter antall mennesker med lavinntekt, som tillegg bor trangt og/eller har høy gjeldsbelastning (2015). Dette inkluderer også 65 000 barn under 16 år. Særlig utsatte er unge under 30 år, leietakere, ikke-vestlige innvandrere og de som har tre eller flere barn. Utenfor denne statistikken finnes også nesten 4000 personer som regnes som bostedsløse (2016)<sup>38</sup>.

## **Fattige har dårligere tilgang på tannbehandling**

Tannhelse hos voksne er et stort hull i den norske velferdsstaten, som rammer de under fattigdomsgrensen hardest. Der andre helsetjenester finansieres hovedsakelig over offentlige budsjetter eller gjennom full eller delvis refundering fra folketrygden, gjelder ikke dette her. Den offentlige finansierte og lovbaserte tjenesten dekker deg fullt ut til og med fylte 18 år, og holder egenandelen på 25 prosent når du er 19 og 20 år. Etter dette vil en vanlig sjekk hos tannlegen koste rundt 1000 kroner. Mange har ikke råd til sjekken, og heller ikke til regningen som kan komme etterpå.

Personer fra husholdninger med lavinntekt har vesentlig dårligere tannhelse enn de fra hushold med høyere inntekt<sup>39</sup>. Dessuten toppes statistikken over de som ikke har råd til tannlege av gruppene som er mest utsatt for fattigdom. Blant de under fattigdomsgrensen er andelen 13 prosent, mot 4 prosent i befolkningen som helhet. I tillegg er arbeidsledige og mottakere av sosialhjelp kraftig overrepresentert, med henholdsvis 18 og 24 prosent<sup>40</sup>.

Dyr behandling betyr at mange med dårlig råd utsetter å gå til tannlegen til smertene blir så store at de ikke holder ut. Dessuten erfarer vi at flere velger å trekke tenner i stedet for å reparere dem, fordi dette er den billigste løsningen. For de som ikke har råd til tannbehandling, er også stigma rundt det å ha dårlig munnhelse et stort problem. For noen blir skammen rundt det å dårlige tenner en årsak til svekket selvfølelse og sosial isolasjon. Der mye annet kan gjemmes vekk, er smilet noe som blir lagt merke til, enten det er snakk om omgang med venner eller et jobbintervju.

## **Dårlig råd svekker tilgangen til lege og medisiner**

De med liten inntekt lar oftere være å dra til legen til tross for behov enn andre. Et problem i utkantstrøk er at mennesker med dårlig råd som ikke disponerer bil kan slite med å komme seg til lege og sykehus. At man må legge ut for reisen selv i tiden før man oppnår frikort, gjør for noen at reisekostnadene blir en barriere. Vi kjenner til tilfeller hvor dette har medført markant forverret helsetilstand, og også at mennesker har endt opp med å dø fordi de ikke har hatt penger til å betale.

SSB-tall fra 2015 viser at andelen som ikke har tatt kontakt med lege på grunn av dårlig råd til tross for behov, var 4 prosent blant de med lavest inntekt (under 200 000), mot 1 prosent i befolkningen generelt. Innad i gruppen med udekket behov for legehjelp oppgir 13 prosent transportvansker/lang reisevei som hovedgrunn. Dette gjelder i størst grad de med lavest inntekt, og de som bor i sprettbygde strøk.

Dårlig økonomi betyr også for mange at de ikke har råd til dyre medisiner. Om lag 3 prosent av befolkningen har latt være å hente ut medisiner fordi de ikke hadde råd, selv om de hadde resept fra lege. Blant disse er de med lavest inntekt kraftig overrepresentert, og dette er aller tydeligst hos de som opplever *mindre god helse* og *varig sykdom*<sup>41</sup>.

## 6. Hvordan kan vi redusere fattigdommen?

Velferdsalliansen EAPN Norge ønsker en bred debatt om de politiske grepene som trengs for å redusere fattigdommen og ulikhetene i Norge. For oss er det viktig at fattigdom ikke politiseres til en sak mellom venstre- og høyresiden. Vi vil ha en debatt som dreier seg om hvordan vi som samfunn kan ta tak i de reelle underliggende årsakene.

Vi ønsker oss en politikk som setter menneskene som opplever fattigdom og utenforskap i sentrum. Nedenfor gir vi våre anbefalinger for hva en slik politikk bør inneholde.

### **Nasjonal handlingsplan mot fattigdom**

Skal vi få bukt med den økende fattigdommen, må flertallet på Stortinget vedta en helhetlig handlingsplan mot fattigdom og utenforskap. En slik plan må være basert på en omfattende kartlegging av fattigdomsproblematikken i det norske samfunnet, der sivilsamfunnet og organisasjonene som representerer vanskeligstilte, bidrar til å involvere menneskene som opplever fattigdom og utenforskap i prosessen. En slik plan må etter vårt syn fokusere på å få flere inn i arbeidslivet, sikre forsvarlig livsopphold for de som ikke kan jobbe, sikre lik tilgang til helsetjenester, styrke mulighetene til barn i fattige familier og gjenreise en sosial boligpolitikk.

### **Mer bruk av aktive virkemidler for å få flere inn i arbeidslivet**

Mer bruk av aktive virkemidler og tettere oppfølging må til for å få flere som står utenfor inn i jobb – ikke kutt i ytelse slik virkemiddelbruken er i dag. Dette krever mer ressurser til Nav. Økt bruk av lønnstilskudd målrettet mot de som står lengst utenfor arbeidslivet, i kombinasjon med oppfølgingstiltak og kompetanseheving, kan for eksempel bidra til å få flere i denne gruppen inn i arbeid.

Bruk av gradert uføretrygd med helsejustert lønn kan gjøre det lettere å komme i arbeid for trygdemottakere med arbeidsevne. Dette innebærer at arbeidsgiver betaler en timelønn som bygger på ordinær lønn, justert for et anslag over reduksjon i produktivitet per time. Uføretrygden gis da som en kompensasjon for redusert produktivitet og eventuell redusert arbeidstid. Dette fordrer økt tilrettelegging og oppfølging, og bistand til å finne jobb i privat sektor. Dessuten bør det offentlige selv gå foran og opprette stillinger øremerket de som av helsemessige årsaker i dag er ekskludert fra arbeidslivet.

### **Rettighetsfestet sosialhjelp**

Høy fattigdom blant mottakere av sosialhjelp viser at ytelsen er for lav til å leve av. Varierende praksis og satser i ulike kommuner betyr dessuten at bosted er avgjørende for hvilken hjelp man får. Derfor må sosialhjelpen rettighetsfestes med lik praksis over hele landet, og heves til et nivå som er tilstrekkelig for et normalt livsopphold, for eksempel basert på SIFOs standardbudsjett. Nye lovfestede retningslinjer må på plass, slik at søkere unngår å måtte oppfylle krav som forlenger veien ut av fattigdom.

## **Økte inntekter og forsterkede muligheter for fattige barnefamilier**

Grunnlaget for mulighetene man får senere i livet legges i barndommen. Derfor må myndighetene prioritere å styrke økonomien og muligheten til de fattige familiene og barna deres.

Fattigdommen kan reduseres ved å øke nivået på barnetrygden gjennom indeksregulering, samtidig som kommunene pålegges å holde barnetrygden utenfor inntekstberegningen ved søknad om sosialhjelp. I tillegg kan en utvidelse av ordningen med fødselspenger, til å også gjelde mødre som ikke har vært i ordinært arbeid de siste 6 månedene, være et treffsikkert enkelttiltak. Disse får i dag en engangsstønad på 83 140 kroner (gjaldt 8565 kvinner i 2016), der andre mødre og barnets fedre får full lønn og feriepenge i 10 måneder. Mange i denne gruppen som i dag faller under fattigdomsgrensen, vil kunne løftes opp dersom alle får fødselspenger tilsvarende minste pensjonssats i folketrygden.

Konsekvensene av fattigdom kan reduseres ved å bruk av gode supplerende tiltak. For eksempel bør alle aktiviteter i skolens regi holdes gratis, og tilgang til fritidsaktiviteter for alle barn kan sikres eksempelvis med et universelt innrettet fritidskort. I tillegg bør samordningen mellom ulike instanser som skole, Nav og barnevernet styrkes – slik at familier som trenger det får mer helhetlig oppfølging.

## **En sosial boligpolitikk**

Sammenlignet med de andre nordiske landene har Norge en liten andel offentlige boliger og et privatisert og uregulert leiemarked. Å gjenreise en sosial boligpolitikk bør være en sentral del av løsningen på å hjelpe fattige og vanskeligstilte på boligmarkedet.

Med økt sosial boligbygging kan vi sikre at vanskeligstilte på boligmarkedet får gode utleieboliger, til en pris de har råd til. Det bør også iverksettes tiltak som sikrer god tilrettelegging og oppfølging, for grupper med lav boevne. Kommunenes prissetting gjennom gjengs leie på kommunale boliger må opphøre, og potten til bostøtte må økes til å omfatte alle som trenger den.

Flere alternative veier inn på boligmarkedet, kan bidra til å gjøre boligkjøp realistisk, også for de under fattigdomsgrensen. Det bør satses på leie-til-eie-ordninger, og opprettelse av en ikke-kommersiell boligsektor der vanskeligstilte og førstegangskjøpere kan kjøpe sin egen bolig til en lavere pris enn i det åpne markedet. I tillegg bør Husbankens startlånspott økes, og flere kommuner må ta i bruk makspotten for startlån.

## **Lik tilgang til helsetjenester for alle**

For høye kostnader må ikke hindre tilgang til helsetjenester for pasienter med svak økonomi. Derfor må tannhelsen likestilles med andre offentlige helsetjenester, og bli en del av egenandelsordningen. En bedre offentlig utbygd ordning på tannhelseområdet fjerner bekymringer, gir mer frihet til flere og utjevner sosiale forskjeller.

En endring av frikortordningen må også gjennomføres, slik at alle kan reise til behandling hos lege og andre helsetjenester, uten utlegg fra egen lommebok. I tillegg må man vurdere hvilke tiltak som kan sikre at mennesker med dårlig råd alltid har tilgang til livsnødvendige medisiner.

### **De som opplever fattigdom må involveres og lyttes til**

Mennesker som opplever fattigdom og ekskludering har erfaringer som gjør dem til eksperter på sin egen situasjon. Ved å lytte til de som opplever fattigdom i hverdagen, kan politikere tilegne seg verdifull kunnskap om konkrete problemstillinger, som de ellers ikke hadde fått tilgang på. Denne kunnskapen kan brukes til å finne nye løsninger innen arbeidslivs- og velferdspolitikken, som er mer treffsikre og dermed kan gi konkrete effekter i arbeidet mot fattigdom og utenforskap. Derfor må dialog med målgrupper og reell brukermedvirkning stå sentralt innenfor alt politisk arbeid som omhandler reduksjon av fattigdom og ulikhet.



## Sluttnoter

---

<sup>1</sup> Sen, A. (2010). Adam Smith and the contemporary world. *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, 3(1), s. 3.

<https://www.ejpe.org/journal/article/view/39/36>

<sup>2</sup> Meld. St. 13 (2018–2019). Muligheter for alle — Fordeling og sosial bærekraft.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-13-20182019/id2630508/sec1>

<sup>3</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09593: Lavinntektsgrenser i kroner (EU- og OECD-skala), etter husholdningstype 2009 – 2017.

<https://www.ssb.no/statbank/table/09593/>

<sup>4</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 10498: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter alder. Treårsperiode. Prosent (F) 2004-2006 - 2015-2017.

<https://www.ssb.no/statbank/table/10498/>

<sup>5</sup> Eurostat (2018). People at risk of poverty or social exclusion by sex % of total population.

[https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr\\_lm410&plugin=1](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm410&plugin=1)

<sup>6</sup> Eurostat (2018). Severe material deprivation rate by sex % of total population.

[https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr\\_lm420&plugin=1](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm420&plugin=1)

<sup>7</sup> Eurostat (2018). People living in households with very low work intensity by sex % of total population aged less than 60.

[https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr\\_lm430&plugin=1](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm430&plugin=1)

<sup>8</sup> SSB (2019). Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12128: Økonomisk romslighet og betalingsvansker, etter inntektsgruppe 2017 – 2018.

<https://www.ssb.no/statbank/table/12128/>

<sup>9</sup> Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2018 (NAV-rapport 2018: 3).

<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/NAV+rapportserie/NAV+rappporter/Lavinntekt+og+lev%C3%A5r+i+Norge.+Tilstand+og+utviklingstrekk+-+2018>

<sup>10</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 12599: Personer i husholdninger med lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike grupper. Antall og prosent 2008 – 2017.

<https://www.ssb.no/statbank/table/12599/>

<sup>11</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker. Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2015-2017.

<https://www.ssb.no/statbank/table/09008/>

<sup>12</sup> SSB (2019). Fortsatt vekst i sysselsettingen blant innvandrere.

<https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-vekst-i-sysselsettingen-blant-innvandrere>

---

<sup>13</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker. Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2015-2017.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/09008/>

<sup>14</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 10498: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter alder. Treårsperiode. Prosent (F) 2004-2006 - 2015-2017.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/10498/>

<sup>15</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker. Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2015-2017.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/09008/>

<sup>16</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 10498: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter alder. Treårsperiode. Prosent (F) 2004-2006 - 2015-2017.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/10498/>

**&**

Lavinntekt og levekår i Norge. Tilstand og utviklingstrekk – 2018 (NAV-rapport 2018: 3).  
<https://www.nav.no/no/NAV+og+samfunn/Kunnskap/Analyser+fra+NAV/NAV+rapportserie/NAV+rappporter/Lavinntekt+og+levok%C3%A5r+i+Norge.+Tilstand+og+utviklingstrekk+-+2018>

<sup>17</sup> SSB (2019). Hvordan går det med unge som faller utenfor?  
<https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/hvordan-gar-det-med-unge-som-faller-utenfor>

<sup>18</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09571: Personer under 18 år i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter alder. Treårsperiode. Prosent (F) 2006-2008 - 2015-2017.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/09571/>

<sup>19</sup> Bufdir (2019). Barn i lavinntektsfamilier.  
[https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny\\_Barnefattigdom\\_i\\_Norge/](https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/)

<sup>20</sup> SSB (2019). Flere barn med vedvarende lave husholdningsinntekter.  
<https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>

<sup>21</sup> Bufdir (2019). Barn i lavinntektsfamilier.  
[https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny\\_Barnefattigdom\\_i\\_Norge/](https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/)

<sup>22</sup> SSB (2019). Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger. 09008: Personer i husholdninger med vedvarende lavinntekt (EU- og OECD-skala), etter ulike kjennemerker. Treårsperiode. Prosent 1997-1999 - 2015-2017.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/09008/>

<sup>23</sup> SSB (2019). Flere barn med vedvarende lave husholdningsinntekter.  
<https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/flere-barn-med-vedvarende-lave-husholdningsinntekter>

<sup>24</sup> Bufdir (2019). Barn i lavinntektsfamilier.  
[https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny\\_Barnefattigdom\\_i\\_Norge/](https://www.bufdir.no/Familie/Fattigdom/Ny_Barnefattigdom_i_Norge/)

- 
- <sup>25</sup> Pleie- og omsorgsoverenskomsten 2016-2018.  
<https://www.nsf.no/Content/3512730/seefile>
- <sup>26</sup> SSB (2019). Økonomisk sosialhjelp. 08859: Sosialhjelpsmottakere, etter arbeidssituasjon og familiefase 2008 – 2018.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/08859/>
- <sup>27</sup> Andersen, Ulf (2019, 04.04). Færre på AAP. Flere på sosialhjelp. *Dagsavisen*.  
<https://www.dagsavisen.no/debatt/ferre-pa-aap-flere-pa-sosialhjelp-1.1460150>
- <sup>28</sup> SSB (2019). Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12079: Materielle goder, etter inntektsgruppe 2017 – 2018.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/12079/>
- <sup>29</sup> OsloMet (2019). Forbruksforskningsinstituttet SIFO. Referansebudsjettet. Kalkulator.  
<http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Senter-for-velferds-og-arbeidslivsforskning/SIFO/Referansebudsjettet/Kalkulator>
- <sup>30</sup> Nav (2019). Statlige veiledende retningslinjer for økonomisk stønad.  
<https://www.nav.no/380109/veiledende-retningslinjer-for-%C3%B8konomisk-st%C3%B8nad>
- <sup>31</sup> Regjeringen (2017). Sosialhjelp.  
<https://www.regjeringen.no/no/tema/pensjon-trygd-og-sosiale-tjenester/innsikt/sosiale-tjenester/okonomisk-sosialhjelp/id570200/>
- <sup>32</sup> European Commission (2016). Minimum Income Schemes in Europe. A study of national policies 2015.  
<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=15304&langId=en>
- <sup>33</sup> SSB (2019). Økonomisk sosialhjelp. 12132: Utgifter som inngår i stønadssatsene for økonomisk sosialhjelp (K) 2015 – 2018.  
<https://www.ssb.no/statbank/table/12132/>
- <sup>34</sup> SSB (2019). Par med barn får utbetalt mest i sosialhjelp.  
<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/par-med-barn-far-utbetalt-mest-i-sosialhjelp>
- <sup>35</sup> Eurostat (2018). Severe housing deprivation rate by tenure status % of total population.  
[https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr\\_lm440&plugin=1&tableSelection=2](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tepsr_lm440&plugin=1&tableSelection=2)
- <sup>36</sup> Dagsavisen. (2019, 5.2). Han ble offer for «gjengs leie».  
<https://www.dagsavisen.no/oslo/han-ble-offer-for-gjengs-leie-1.1272781?fbclid=IwAR2fMKAUIQpf7Z17C4p2ImP0BymWwF83phq2q9b-rLyowH2x6a1a7vqgqxg8>
- <sup>37</sup> Bolig og boforhold – for befolkningen og utsatte grupper (Statistisk sentralbyrå rapport 2018/13).  
<https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/attachment/346817?ts=162d8bb3be0>
- <sup>38</sup> Vanskeligstilte på boligmarkedet: Hvordan måle og hvem er utsatt på boligmarkedet? (Statistisk sentralbyrå rapport 2017/06).

---

<https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/artikler-og-publikasjoner/hvem-er-utsatt-pa-boligmarkedet>

<sup>39</sup> Sosial ulikhet i bruk av helsetjenester: En kartlegging (Statistisk sentralbyrå rapport 2017/16).

<https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/sosial-ulikhet-i-bruk-av-helsetjenester>

<sup>40</sup> SSB (2019). Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12079: Materielle goder, etter inntektsgruppe 2017 – 2018.

<https://www.ssb.no/statbank/table/12079/>

**&**

SSB (2019). Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen. 12077: Materielle goder, etter økonomisk status 2017 – 2018.

<https://www.ssb.no/statbank/table/12077/>

<sup>41</sup> Sosial ulikhet i bruk av helsetjenester: En kartlegging (Statistisk sentralbyrå rapport 2017/16).

<https://www.ssb.no/helse/artikler-og-publikasjoner/sosial-ulikhet-i-bruk-av-helsetjenester>